

Arto Nokkala*

MTS-seminaari ”Asevelvollisuus – in vai out?” 26.2.2014

SUOMALAINEN ASEVELVOLLISUUS – HAASTEITA JA TULEVAISUUTTA

Puolustusvoimilla pitää olla riittävä, osaava ja motivoitunut henkilöstö sodan ajan tehtäviinsä. Mikä määrää sen, paljonko tätä puolustustahtoista väkeä pitää olla? Oma käsitykseni on, että sen määrittävät – tai ainakin pitäisi määrittää – sotilaalliset tarpeet. Tarvitaan niin paljon koulutettuja sotilaita, että he pystyvät hyökkäystä torjuttaessa muun yhteiskunnan tukemana puolustus- ja ratkaisutaisteluihin. Niiden päättyessä alueen tulee olla yhä itsenäisen Suomen hallussa. Minkä tahansa asevoimien henkilöstö voidaan periaatteessa hankkia asevelvollisuuden tai vapaaehtoisuuden avulla. Suuri kysymys kuuluu: voidaanko Suomen puolustusvoimien henkilöstöä tulevaisuudessakaan hankkia ilman lakisääteistä velvollisuutta? Minusta tämä on kaiken asevelvollisuuskeskustelun lähtökohta.

Toinen kysymys on se, että asevelvollisuuteen kuuluva koulutus voi tuottaa henkilöstöä muihin tarkoituksiin ja muita hyötyjä yhteiskunnalle. Voimassa olevassa perustuslaissa puhutaan maanpuolustusvelvollisuudesta. Jokainen Suomen kansalainen on velvollinen osallistumaan isänmaan puolustukseen tai avustamaan sitä, sen mukaan kuin laissa säädetään. Asevelvollisuuslaki määrittää tuon velvollisuuden täyttämisen asevelvollisena puolustusvoimissa.

Lähden seuraavassa liikkeelle suomalaisesta nykyisestä mallista, jossa varusmiespalvelus on miehille pakollinen ja naisille vapaaehtoinen mutta muuttuen velvollisuuden täyttämiseksi 45 päivän kuluttua. Mitkä tekijät haastavat tätä Suomen mallia? Onko sille vaihtoehtoa tulevaisuudessa? Käsittelen muutamia tällaisia teoreettisia vaihtoehtoja, joista saatetaan joskus keskustella.

1. Suomalainen asevelvollisuus

Suomalaisen asevelvollisuuden kiistattomana etuna on se, että se takaa varmimmin riittävän henkilöstön sodan ajan joukkoja varten, jos pidetään kiinni nykyisestä puolustusratkaisusta ja puolustusbudjettien tasosta. Sodan ajan joukkojen vahvuushan on vuonna 2015 noin 230 000, mikä on arvioitu tarpeelliseksi puolustusvoimauudistuksessa. On puolustettava koko Suomen aluetta ja käytettävä siinä alueellista puolustusta, jota on jatkuvasti kehitetty, yhtenä askeleena uudistettu maavoimien taistelutapa. Lähtökohtana on yhä se, ettei sellaistaakaan uhkamallia, jossa hyökkääjä tähtäisi alueen tai sen osan valtaamiseen, voida sulkea pois. Menemättä tässä turvallisuusympäristön ja strategisen toimintaympäristön analyysiin, totean, että tuo 230 000 ei ole sellaisessa puolustuksessa mitenkään ylimitoitettu määrä.

Toinen etu on se, että asevelvollisuuden ansiosta henkilöstökustannus on sen verran matala, että materiaaliselle kehittämiselle jää tilaa. Muutamat tutkijat ovat esittäneet, että Suomen mallista aiheutuu kuitenkin jopa kaksinkertaiset yhteiskuntataloudelliset kustannukset puolustusbudjetteihin nähden. Jos pidetään kiinni siitä, että puolustusvoimat tarvitsee tuon 230 000 henkilöä, kokonaiskustannus edustaa välttämätöntä hintaa. Se on puolustuksesta Suomen itsenäisyyden ja kansalaisten elinmahdollisuuksien turvaamiseksi maksettava.

Suomen mallin yhtenä etuna on usein mainittu se, että se pitää yllä maanpuolustustahtoa puolustusvoimien ja muun yhteiskunnan läheisen vuorovaikutuksen vuoksi. Maanpuolustustahtolla on yhteytensä sotilaiden taistelutahtoon, mutta myös siihen, että väestön kriisinkestokyky voi varmemmin säilyä vakavassakin kriisissä.

Nyt 2000-luvun toisella vuosikymmenellä näyttää olleen erityisenä silmämääränä se, että asevelvollisuuden toimivuutta on koettu parantaa, varusmieskoulutusta tehostaa ja palvelusmotivaatiota lisätä. Tässä on käsittääkseni saavutettu hyviä tuloksia. Ne ennakoivat sitä, ettei nykyisen asevelvollisuuden jatkamiselle pitäisi olla vielä suuria haasteita, vaikka Euroopassa tällaisesta asevelvollisuudesta on yleisesti luovuttu ja ollaan luopumassa.

Suomalaisella mallilla on rauhan oloissa ollut useita muita funktioita kuin riittävän henkilöstön tuottaminen puolustusvoimille. Maanpuolustuskorkeakoulun professori Juha Mäkinen on luetellut tällaisina: 1) asevelvollisuus kytkee yhteiskunnan eri toimijoita yhteen ja sosiaalistaa yhteiskunnan arvoihin ja periaatteisiin, 2) pitää yllä puolustusvoimien ja muun yhteiskunnan yhteyttä ja tukee yhteiskuntarauhaa, yhteiskunnan kriisinkestokykyä sekä suomalaisiksi kasvamista ja identiteettien työstämistä, 3) ehkäisee syrjäytymistä, 4) edistää kansanterveyttä, 5) toimii rekrytointikanavana ja 6) tuottaa reserviä myös muille turvallisuusviranomaisille kuin puolustusvoimille sekä henkilöstöä kokonaisvaltaisiin kriisinhallintatehtäviin. Toimiipa asevelvollisuus myös maahanmuuttajien kotouttamisessa.

Voidaankin ajatella, että varusmiespalvelus on omiaan rohkaisemaan yleisempää harrastusta maanpuolustusta ja yhteisvastuullista yhteiskunnan turvallisuutta kohtaan. Se tuottaa hyötyjä siviiliammattiin ja ammattikoulutukseen. Se antaa yksilöllisiä elämyksiä, lisää itsetuntemusta, kohottaa fyysistä kuntoa ja monipuolisesti yksilön toimintakykyä. Nämä ovat bonusta. Toistan kuitenkin, että asevelvollisuuden tärkein tarkoitus on se, että Suomella on riittävä määrä osaavaa ja motivoitunutta henkilöstöä hyökkäyksen torjuntaan, jos pelkkä puolustuskyvyn uskottavuuden osoittaminen viisaan ulkopoliittikan tukena ei riitä.

Suomalainen malli toteuttaa asevelvollisuutta laajasti. Se on siinä suhteessa yhä harvinaisempi kansainvälisesti ajatellen. Sellaisia EU- tai Nato-valtioita, joissa ollaan edes jonkin verran samalla tasolla koulutettavan varusmiesikäluokan määrässä, ovat Suomen lisäksi vain Kreikka, Kypros ja ehkä vielä tällä hetkellä Turkki. Varsin erityistä on myös se, että asevelvollisuus aika ulottuu Suomessa niin pitkälle eli sen vuoden loppuun, jolloin asevelvollinen täyttää 60 vuotta.

2. Haasteita

Suomen mallilla on yhä vankka kannatus ja laaja poliittinen hyväksyntä. Olisi ”pään laittamista pensaaseen”, ellei kuitenkaan käsiteltäisi sitä, että sen jatkuvuudelle voi nousta haasteita. Näen niitä aiheutuvan lähinnä viidestä perussyystä: yhteiskunnan muutostekijät, niistä vielä erikseen tasa-arvovaateet, koulutettavien puute, toimintaympäristön muutokset sekä mahdollinen puolustuksen murros. Sellaiseen on viitattu esimerkiksi sen varalta, ellei puolustukselle kyettäisikään osoittamaan riittäviä voimavaroja lähitulevaisuudessa.

Yhteiskunnan muutosta voi tuki hahmottaa monella tavalla. Painotan kuitenkin yhtä piirrettä. Se on yksilöllistymisen ja uuden yhteisöllisyyden jatkuva eteneminen. Ne yhdessä korostavat yksilön omia valintoja. Kehitys voi kyseenalaistaa kollektiivisia instituutioita ja johtaa kriittisiin kannanottoihin entisiä ”suuria kysymyksiä” kohtaan. Jyrkkää murrosta tuskin on odotettavissa eikä muutosta voida verrata esimerkiksi 1960-luvun lopun kaltaiseen käänteeseen. Poliitiikkaan, mediaan, uskuntoon, kirkkoon, kouluun, puolustusvoimiin, asevelvollisuuteen ja moniin muihin

instituutioihin saatetaan kuitenkin suhtautua entistä enemmän valikoiden sitä, mitä niillä voisi olla yksilölle tarjottavaa. Yhteisvastuullisuutta ja osallistumista on uusissa muodoissa, mutta tapahtuuko se enää vanhoissa rakenteissa?

Toinen haaste eli sukupuolten tasa-arvo edelliseen liittyneenäkin todennäköisesti vahvistuu yhä tulevaisuudessa. Voisi myös puhua laajemmin yhden- ja tasavertaisuudesta, johon kuitenkin liittyy myös paljon suvaitsevuutta yksilöllisiä elämäntapoja ja valintoja ja erilaisia vähemmistöjä kohtaan. Miehiä koskeva asevelvollisuus saatetaan kyseenalaistaa riippumatta siitäkin, miten sitä ehkä muuten tarvittaisiin maan sotilaalliseen puolustamiseen. Tällaistaahan on nyt jo viime aikoina tuotu esille, vaikka vaatimukset ovat olleet vielä varsin vähäisiä.

Yhteiskunnallisen muutoksen haastetta voisi tiivistää niin, että yksilöllistyminen, tasa-arvokehitys ja kulttuurinen eriytyminen ja identiteettien hajautuminen voivat vähentää asevelvollisuuden taustana ollutta sosiaalista painetta. Samalla vahvistuvat normeina vapaaehtoisuus ja yksilön sopivuus sotilastehtäviin.

Kolmas haaste on yksinkertaisesti se, että koulutettavia ilmaantuisi eri syistä merkittävästi nykyistä vähemmän. Syynä saattaisi olla yhteiskunnallisten muutostekijöiden ohella se, että sotilaspalveluskelpoisia nuoria olisi entistä vähemmän eikä nykyinen strategia asevelvollisuuden toimivuuden parantamiseksi enää auttaisi. Olisiko puolustusvoimat silloin valmis esimerkiksi muuttamaan palveluskelpoisuuden kriteerejä vai millaisilla toimilla sellaiseen haasteeseen vastattaisiin?

Neljäs kysymys koskee toimintaympäristön muutosta. Sotilaalliset perusteet yleiselle asevelvollisuudelle tulevat siitä, että ympäristöstä voi vielä nousta ennaltaehkäistäväksi ja torjuttavaksi uhkia, joiden vuoksi ei voida ajatellakaan vaihtoehtoa nykymallille. Puolustusvoimien sanaa tässä asiassa kuunnellaan suomalaisen turvallisuuspoliittisen perinteen mukaisesti tarkasti. Puolustusvoimat on kuitenkin itse pyrkinyt välttämään uhkakuvien täsmentämistä ja käyttöä julkisuudessa.

Uhkista kuitenkin näytetään haluavan jatkuvasti keskustella ja onpa asevelvollisuuteenkin vaadittu muutoksia sillä perusteella, että uhkakuvat olisivat vanhentuneita. Vaikka olen tästä täysin eri mieltä, niin yksi haaste voi tulla juuri tuollaisista väitteistä. Asevelvollisuutta voi olla vaikea pitemmän päälle pitää yllä, jos toimintaympäristön muutoksesta yhteydessä asevoiman käyttöön ei keskustella. Ehkäpä juuri tässä tarvittaisiin lisää avoimuutta, koska puolustusvoimien päätehtävä on kuitenkin sen kaltainen, että sen käytännön toteutusta on monen yhä vaikeampi syvässä nykyisessä rauhantilassa ja yhteiskunnassa kuvitella. Jos rakennetaan suojaa, on tiedettävä miltä suojaudutaan. On syytä korostaa, että puolustusvoimien tehtävistä vain Suomen puolustaminen vaatii asevelvollisuutta, ei viranomaisten tukeminen, ei tuon maksimissaan 2 000 sotilaan lähettäminen kriisinhallintatehtäviin. Niissäkin tosin voi olla asevelvollisuuden antamasta perustasta olla hyötyä.

Tästä päästäänkin viidenteen haasteeseen eli puolustuksen murrokseen. Eri tahoilta on väläytetty sitä, että ennen pitkää saatetaan joutua varsinaisen puolustusuudistuksen eteen, ellei puolustukseen kyetä satsaamaan riittävästi. Käsittääkseni sellainen uudistus saattaisi merkitä puolustusvoimien tehtäviinkin kajoamista, ainakin mikäli Suomen puolustamista ei jätetä pelkän symboliikan maailmaan. Jos rajumpaan puolustusuudistukseen päädytään, todennäköisesti kaikki totutut maanpuolustuksen peruspilarit asevelvollisuutta myöten voisivat joutua suurennuslasin alle. Uudessa rationalisoinnissa saatettaisiin joutua puuttumaan asevelvollisten määrään siksi, että palkattua henkilöstöä täytyisi ehkä edelleen vähentää, lisää varuskuntia lakkauttaa, luopua kiinteistöistä, ulkoistaa lisää toimintoja sekä pienentää harjoituskustannuksia.

En kuitenkaan näe, että niin hankala tilanne olisi välttämättä edessä ja toivon, ettei se olisi. Juuri ilmestyneessä *The Military Balance 2014* –julkaisussa Suomi ja Viro ovat ne kaksi Euroopan maata, joiden henkilöstömenojen prosenttiosuus puolustusbudjetista on matalin. Tämän ansiosta Suomi on ylipäättään pystynyt hankkimaan nykyaikaista materiaalia puolustuskyvyn kehittämiseksi.

3. Tulevaisuus?

Tällaisia haasteita voi siis nousta eteen. Arvioin kuitenkin, että Suomen mallilla on yhä tulevaisuutta ainakin 10 – 20 vuotta eteenpäin. Yleistä asevelvollisuutta kohtaaviin haasteisiin voidaan ainakin teoriassa vastata, jos pelkkä toimivuuden parantaminen ei riitä, viidellä eri tavalla. Kahdessa mallissa koulutetaan yksinomaan sotilaksi. Nämä ovat sukupuolineutraali asevelvollisuus tai vapaaehtoiseen varusmiespalvelukseen perustuva malli. Kahdessa muussa asevelvollisuuden tilalle tulisi laajempi ja monipuolisempi yhteiskunnallinen palveluvelvollisuus. Nämä vaihtoehdot nostavat esiin sen kysymyksen, ovatko ne yhä maanpuolustuksen ja puolustusvoimien tarvitsemää henkilöstöhankintaa. Käsittelen ne kuitenkin tässä yhteydessä. Niitä malleja on kaksi: kumpaakin sukupuolta koskeva turvallisuuspalveluvelvollisuus sekä sitä laajempi yleinen yhteiskuntapalveluvelvollisuus.

Viides ja viimeinen puolustusvoimien henkilöstöhankinnan vaihtoehto olisi ammattiarmeijan värvääminen ja kouluttaminen. En alun perin ajatellut käsitellä sitä ollenkaan, mutta suomalaisista kuitenkin 11 prosenttia kannatti sitäkin MTS:n kyselyssä syksyllä 2013.

4. Sukupuolineutraali asevelvollisuus

Ensimmäinen teorettinen vaihtoehto nykymallille on sukupuolineutraali asevelvollisuus. Se olisi muuten periaatteessa nykyisen kaltainen, mutta sotilaksi koulutettaisiin velvoitepohjaisesti sekä miehiä että naisia. Jos sotilaista kumpiakin olisi noin puolet, niin nykymallia vastaten tavoiteltaisiin siis lähes 40 prosentin kouluttamista sekä mies- että naisikäluokasta. Siitä kai voidaan lähteä, ettei jo suljettuja koulutuspaikkoja avata.

Tämän mallin suuri kysymys on, tulisiko palvelukseen kuitenkin vankka miesenemmistö. Jos velvollisuuden olisi tarkoitettu koskevan kumpaakin sukupuolta, olisiko käytettävä sukupuolikiintiöitä, jos henkilörakenne uhkaisi vinoutua? Miten sellaiset soveltuisivat tällaiseen tehtävään ja edistäisivätkö ne palvelusmotivaatiota? Eikö henkilön sopivuuden pitäisi ratkaista enemmän kuin sukupuolen? Ilmeistä onkin, että tässä vaihtoehdossa täytyisi painottaa huomattavasti vapaaehtoisuutta ja jotakin muuta valintaperustetta.

Kaikki mallit, joissa velvoitteen toimeenpano koskee vähemmistöä, saattavat nostaa kysymyksen kompensatioista. Millaisia olisi otettava ehkä ottaa käyttöön niille, jotka tulevat palvelukseen? Jos taas käytettäisiin pelkkää vapaaehtoisuutta, tultaisiin sen peruskysymyksen eteen, miksi tulijoille ei saman tien alettaisi maksaa palkkaa ja tehtäisi heistä sopimussotilaita.

5. Vapaaehtoinen varusmiespalvelus

Toinen vaihtoehto nykyiselle on täysin vapaaehtoisen varusmiespalveluksen malli. Tällainen vaihtoehto sai toiseksi suurimman kannatuksen nykymallin jälkeen MTS:n nuorisotutkimuksessa syksyllä 2013. Jos se olisi niin sanottu Saksan malli, siinä otettaisiin vapaaehtoisia esimerkiksi yhdeksi vuodeksi koulutukseen varusmiehen eduin ja asemaan, ei virkamiehiksi ja heidän

velvollisuuksin. Saksassa tavoitellaan, että noin seitsemän prosenttia asevoimista olisi tällaista henkilöstöä, joten se on siellä vain ammattiarmeijan yksi juonne ja rekrytointiväylä. Samanlainen on Puolan malli, joka sekin liittyy ammattiarmeijaan, mutta siinä koetetaan tuottaa ammattiarmeijalle reserviä vapaaehtoisuuteen turvautuen.

Täydellinen vapaaehtoismalli tuskin voisi olla täysin itsenäinen ratkaisu. Sen yksi ongelma on ennakoitavuuden puute. Tulisiko palvelukseen joka vuosi suunnilleen sama määrä ja riittäisikö mikään vähempi kuin esimerkiksi ainakin 20 000 henkilöä vuodessa? Suuren osan ikäluokasta olisi siis tehtävä tuo valinta. Eräässä varusmiesten loppukyselyssä 16 prosenttia heistä ilmoitti, että olisi voinut tulla palvelukseen myös vapaaehtoisesti. Jos todellisuus olisi tällainen, niin miesikäluokasta se olisi vasta alle 5 000:n suuruusluokkaa. Naisten vapaaehtoisuudesta on suuntaa antava näyttö siinä, että koulutettujen määrä on pysynyt noin 500:n suuruusluokassa vuosittain.

Saattaa olla, että vapaaehtoismallikin olisi toimivampi, jos palvelukseen astuville kompensoitaisiin heidän halukkuutensa esimerkiksi ammatin hankinnassa tai lukemalla palvelusaika hyväksi eläkkeeseen tai myös hyvillä verottomilla taloudellisilla eduilla. Siitä aiheutuisi kuitenkin lisäkustannuksia. Vapaaehtoisuus ei voisi myöskään enää koskea samalla tavalla reservissä oloa, jotta sodan ajan joukkoja voitaisiin edes kohtalaisesti muodostaa. Jos astuttaisiin suoraan reserviin, olisi silloinkin järjestettävä koulutus, joka tuskin voisi olla varusmiespalvelusta ainakaan merkittävästi lyhyempi.

6. Turvallisuuspalveluvelvollisuus

Kolmas vaihtoehto eli sukupuolineutraali turvallisuuspalveluvelvollisuus tarkoittaisi sitä, että naisia ja miehiä kutsuttaisiin koulutettaviksi myös muihin kuin sotilaallisiin tehtäviin ja heitä kutsuttaisiin sen perusteella palvelukseen ehkä jo normaaliolojen häiriötilanteissa.

Perusajatuksena olisi siis se, että yhteiskunta on turvallisuushakuinen ja sen laaja monipuolinen turvallisuus vakiintuu entisestään. Sotilaskoulutus voisi tällaisessa olla rinnakkainen väylä tai sitten yksi erikoistumisväylistä yhteisen peruskoulutuksen jälkeen.

Tällaisen mallin ongelma olisi se, että sotilaskoulutukseen tarvittaisiin se pisin aika. On erittäin epävarmaa, voisiko tällainen koulutus olla noita ei-sotilaallisia turvallisuusaloja ajatellen niin pitkä kuin nykyinen varusmiespalvelus on miehille. Mallin todennäköisesti täytyisi olla myös vähintään samalla lailla vahvasti valikoiva kuin sukupuolineutraali asevelvollisuus. Lisäksi malli ei voisi toteutua, jos sotilaiden lukumääräinen tarve olisi nykyisen kaltainen. Saataisiinko myöskään tarpeeksi palvelusvelvollisia nimenomaan sotilaskoulutukseen?

Suurin osa yhteiskunnan turvallisuustehtävistä vaatii ammattikoulutusta ja aika moni myös virkavastuuta. Laajaan turvallisuuspalveluvelvollisuuteen liittyisi erilaisia työmarkkina-, vastuu- ja valvontaongelmia, jotka aiheuttavat kustannuksia. Jokainen voi ottaa vaikkapa *Yhteiskunnan turvallisuusstrategian* käteensä ja ryhtyä arvioimaan, missä siinä mainituista häiriötilanteista turvallisuuspalveluvelvollisista olisi käyttöä. Jos taas keskitytään arjen turvallisuuteen ja sen vaatimiin yleisiin kansalaistaitoihin, voi myös kysyä, miksi tarvittavaa ei sisällytetä yleisen oppivelvollisuuden puitteisiin.

On kuitenkin alueita, joilla turvallisuuspalveluvelvollisuudesta voisi olla hyötyä. Yksi sellainen on väestönsuojelu, jonka voisi ymmärtää nykyistä laajempaan niin, että se ulottuisi normaalioloista ja poikkeusoloihin ja kattaisi ylipäättään monipuolisesti kansalaisturvallisuutta.

Turvallisuuspalvelumallin sovellutus voisi olla myös sellainen, jossa kaikille annetaan sotilaallinen peruskoulutus ja sitten turvallisuuden eri aloja painottava erikoiskoulutus. Yksi mahdollisuus olisi myös sellainen, että turvallisuuspalvelus toteutettaisiin kertausharjoituksissa varusmiespalveluksen jälkeen, joka varusmiespalvelus koskisi siis sekä miehiä että naisia. Sotilasjoukkojen tuottamista ajatellen tässäkin olisi koulutuksen ja henkilöstön riittävyysongelma.

7. Yhteiskuntapalveluvelvollisuus

Turvallisuuspalvelumallista eroaa jonkin verran sellainen, joka olisi yleistä lakisääteistä yhteiskuntapalvelua. Palveluksen voisi ehkä yhteisen peruskoulutusvaiheen jälkeen suorittaa muissakin kuin yhteiskunnan turvallisuuteen liittyvissä tehtävissä. Tässä sinänsä vanhassa ideassa on osittain turvallisuuspalvelumallin ongelmat. Erityisenä kysymyksenä saattaisivat olla juuri kustannukset. Mallin pitäisi olla olennaisesti erilainen kuin nykyinen siviilipalvelus, mutta toisaalta se saattaisi auttaa monissa voimavaraongelmissa vaikkapa sosiaali- ja terveydenhuollon sektorilla. Tällainen olisi laaja yhteiskuntapoliittinen valinta, joka menisi nykyistä asevelvollisuutta paljon pitemmälle. Mallia olisi myös vaikea pitää enää nykyisen perustuslain tarkoittamana maanpuolustusvelvollisuutena.

Kaikkien nykymallista poikkeavien lakisääteiseen velvollisuuteen pohjaavien vaihtoehtojen ongelma on se, ollaanko nyky-yhteiskunnassa valmiita lisäämään sellaisia laajoja velvoitteita suurille henkilöryhmille, joilla niitä ei ennestään ole ollut. Ellei oltaisi, niin silloin jäljellä olisi vain ammatti- ja vapaaehtoistyö, jos asevelvollisuudesta luovuttaisiin.

8. Ammattiarmeija

Lopuksi vielä muutama sana ammattiarmeijavaihtoehdosta. Jos sellaista joskus tavoitellaan, siihen täytyisi liittyä olennaisesti toisenlainen uhkaympäristön määrittely, puolustusvoimien tehtävien muuttaminen ja ehkä myös kokonaan toisenlainen puolustusratkaisu kuin nykyinen. Se tarkoittaisi esimerkiksi Nato-jäsenyyttä ja alueellisen puolustuksen muokkaamista paljon nykyistä pitemmälle tai ehkä jopa kokonaan luopumista siitä. Emme ole missään lähitulevaisuudessa vielä siinä tilanteessa, että pienen valtion puolustus hoidettaisiin kybersodankäyntinä ja etätäsmäiskuilla syvälle hyökkääjän yhteiskunnan ytimiin, mikä perustuisi ohjuksiin, lennokkeihin, kauko-ohjattaviin aluksiin, muihin ”älykkäisiin” vempaimiin ja suureen automaatioon. Sellaisessa ei tarvittaisi paljon muuta kuin ammattihenkilöstöä. Yleinen kehitys voi olla menossa tällaiseen suuntaan, mistä joitakin teknologisia viitteitä on erityisesti kehittyneimmissä valtioissa näkyvissä.

Jos puhutaan yhä kuitenkin nykyteknologiasta, niin nykyisellä puolustuksen määrärahasolla lienee saatavissa noin 20 000 henkilön vahvuinen ammattiarmeija. Tällaista armeijaa tukisi jonkin aikaa se reservi, joka olisi ehditty asevelvollisuuden aikana kouluttaa. Hyökkääjälle jäisi kuitenkin liian suuri toimintavapaus Suomen laajalla maa-alueella. Ammattisotilaiden pitempi koulutus ei pysty Suomen tilanteessa lähitulevaisuudessa korvaamaan henkilömäärän tarvetta eikä sitä voida vähentää myöskään sellaisilla materiaalihankinnoilla, jotka olisivat Suomen ulottuvilla. Jos tuollaiseen pieneen sodan ajan armeijaan päädyttäisiin, ei strategioissa kannattaisi enää puhua ratkaisutaisteluiden käymisestä ja tuskin myöskään itsenäisyyden säilyttämisestä. Nyt vielä voidaan puhua ja myös pitää yllä todellinen puolustuskyky, jos poliittista tahtoa vuodesta 2015 alkaenkin löytyy. Voi myös kysyä, mitä sellaisilla puolustusvoimilla tekee, joilla ei ole todellista suorituskykyä silloin, kun sitä tarvitaan.

9. Yhteenveto

Totesin alussa, että suomalaisella mallilla on paljon muita funktioita kuin sodan aikana riittävän henkilöstön tuottaminen puolustusvoimille. Näistä voi koota lopuksi sen ajatuksen, jota muutamat asiantuntijat ovat viime aikoina tuoneet esille. Asevelvollisuus ja siihen pohjautuva koulutus edustavat ja tuottavat varsinaisen puolustuskyvyn ohella yhteiskunnan resilienssiä eli joustokestävyyttä. Yhdyn tähän ajatukseen siksikin, että se sopii yhteen yhteiskunnan laajan turvallisuuden kanssa. Puolustusvoimien toiminta on entistä riippuvaisempi siitä, että suomalaisilla on kriisinkestokykyä. Siitä voisi olla jopa huolestuneempi kuin puolustusvoimien siitä suorituskyvystä, joka koulutuksella, materiaalihankinnoilla, opeilla ja suunnitelmilla tuotetaan.

Nykyisen mallin muutosprosessi lähtisi todennäköisesti käyntiin, jos puolustusvoimien taholta alettaisiin tuoda esille, että nykyistä pienempi sotilaskoulutetun henkilöstön määrä riittäisi sotilaallisiin perusteisiin arvioituna. Muuten päättelen, että nykyisestä poikkeavat mallit eivät ole lähitulevaisuuden asiaa.

Jos varusmiesten valikointia joskus ryhdytään lisäämään, peruskeino on vapaaehtoisuuden painottaminen sen ohella, että soveltuvuutta ja palveluskelpoisuuksia tarkistetaan. Koska joukkojen tarve on juuri arvioitu tuohon 230 000:een, tarvittaisiin aika vankat perustelut siitä, miksi yhtäkkiä pienempi määrä riittäisi. Mikä olisi ehtinyt muuttua turvallisuusympäristössä, omassa materiaalitilanteessa tai muissa puolustuskyvyn keskeisissä osatekijöissä? Kantani on siksi se, että nykymalli hieman kehitettynä on yhä toimiva varsin pitkälle tulevaisuuteen.

* Yhteiskuntatieteiden tohtori, everstiluutnantti (evp.) Arto Nokkala on strategian ja turvallisuuspolitiikan dosentti Maanpuolustuskorkeakoulussa ja vapaa tutkija. Hän on julkaissut mm. yhdessä Kari Laitisen kanssa (2005) teoksen *Suomalainen asevelvollisuus – historiaa, haasteita ja tulevaisuutta*, Helsinki: Puolustusministeriö, sekä (2013) *Yhteiskunnallisia aineksia suomalaisen asevelvollisuuden tulevaisuuteen*, teoksessa Mäkinen, Juha (toim.): *Asevelvollisuuden tulevaisuus. Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos*, Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Nokkalan uusin kirja on (2014) *Kyky ja tahto – Suomen puolustus murroksessa*. Jyväskylä: Docendo.